

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора Собакаря Андрія Олексійовича на дисертацію Дубіни Олега Миколайовича на тему: «Правові механізми захисту прав неповнолітніх у провадженні у справах про адміністративні правопорушення», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність обраної теми дисертації. На тлі загострення глобальних проблем, пов'язаних із забезпеченням особистих прав людини, спостерігається активізація взаємодії міжнародного і внутрішньодержавного права. Із набуттям незалежності Україна стала учасником нових міжнародних актів у сфері прав людини, що спонукає нашу державу враховувати міжнародні механізми контролю виконання взятих на себе зобов'язань. Одним із таких зобов'язань є дотримання стандартів забезпечення права дитини і вдосконалення механізмів юстиції щодо дітей.

У зв'язку із наведеними обставинами теоретичні питання впровадження в національне право елементів міжнародного механізму можливе шляхом виконання програм профілактики правопорушень серед дітей, здійснення ефективних заходів соціальної адаптації та реабілітації неповнолітніх, які перебувають у конфлікті із законом.

Під час забезпечення права дитини на захист у взаємодії правових систем виявляються певні протиріччя теоретичного характеру, які негативним чином впливають на реалізацію дитиною цієї категорії прав. Такі протиріччя в сучасному світі можливо вирішити лише у правовий спосіб, із врахуванням спільної міждержавної позиції щодо захисту дітей. При цьому сила права під час вирішення проблеми удосконалення законодавства у сфері захисту прав дітей, поліпшення стану превентивної та профілактичної роботи, створення ефективної системи виправлення та ресоціалізації неповнолітніх, які перебувають у конфлікті із законом полягає не у наявності особливого апарату примусу, здатного забезпечити здійснення норм міжнародного права, оскільки подібного апарату немає, зважаючи на договірний характер цих відносин, а в об'єктивно існуючій в світі тенденції інтернаціоналізації найважливіших сторін правового

буття, гармонізації правових систем та впровадженні сучасних правових інструментів захисту прав людини та громадянина.

Зазначене вимагає комплексного підходу, який можливо забезпечити за умови скоординованих дій органів державної влади та органів місцевого самоврядування, зокрема судів, органів прокуратури, підрозділів Національної поліції, органів та установ Державної кримінально-виконавчої служби, організацій громадянського суспільства, надавачів соціальних, освітніх, медичних та інших послуг.

Обрана тема дисертаційного дослідження узгоджується з Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» у частині сприяння побудові миролюбного и відкритого суспільства в інтересах сталого розвитку, забезпечення доступу до правосуддя для всіх і створення ефективних, підзвітних та заснованих на широкій участі інституцій на всіх рівнях (п.16); Концепцією взаємодії органів прокуратури з громадами («Прокурор громади») (затверджена наказом Генерального прокурора від 11 серпня 2023 року № 224) у частині запобігання злочинності, передусім шляхом аналізу та впливу на середовище, у якому найчастіше скоюються протиправні діяння. Спрямування зусиль на виправлення осіб, які вчинили кримінальне правопорушення уперше, а також неповнолітніх правопорушників; Концепцією безпеки закладів освіти (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 7 квітня 2023 року № 301-р) у частині недостатнього рівня охоплення закладів освіти превентивними поліцейськими послугами, спрямованими на запобігання та попередження вчинення правопорушень; обізнаності учасників освітнього процесу про їх права, обов'язки та відповідальність тощо.

Сформульована актуальність відображає важливість, гостроту вивчення поставленого питання і важливість пошуку відповіді на нього саме сьогодні.

Наукова новизна отриманих результатів визначається тим, що дисертаційне дослідження Дубіни О.М. містить сукупність нових наукових результатів і положень, має внутрішню єдність і свідчить про особистий внесок автора в науку. У роботі обґрунтовано низку наукових положень, висновків і пропозицій, зокрема уперше: піддано критиці правову політику держави у сфері

системи юстиції, оскільки нині вона відображена виключно через ЦК, КК, КПК, що не відображає єдності в підходах; аргументовано нормативно-правову необхідність доповнення ст. 24, 38, 250, 258, 268 КУпАП окремими положеннями, що стосуються забезпечення прав неповнолітніх; запропоновано внести зміни до ст. 71 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» і ст. 7-1 Закону України «Про судову експертизу»; обґрунтовано доцільність розроблення та прийняття Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2035 року та міжвідомчого наказу із затвердження Загальних правил комунікації правоохоронних органів і суду з дітьми. Зокрема, погоджуючись з автором викладених ідей, на мою думку, існує необхідність уточнення суб'єктів міжвідомчої співпраці у комунікації з дітьми.

Автором удосконалено періодизацію становлення та розвитку правового забезпечення захисту прав неповнолітніх, яких притягують до відповідальності за вчинення адміністративних правопорушень в Україні з 1991 року (с.24-48). Відповідно до неї стан правового забезпечення захисту прав неповнолітніх, що притягаються до відповідальності за вчинення адміністративних правопорушень розглядається як прогресивна зміна суспільних формацій, а головними рушійними силами історичного процесу визнаються – вплив міжнародних структур і організацій на законодавство України і формування правових механізмів захисту прав неповнолітніх у провадженні у справах про адміністративні правопорушення. Доповнено наукову доктрину щодо сутності правосуб'єктності неповнолітнього шляхом визначення правового механізму захисту прав неповнолітніх у провадженні у справах про адміністративні правопорушення та мотивування необхідності надання інституту відповідальності неповнолітніх нового змісту; розуміння прав неповнолітньої особи в провадженні у справах про адміністративні правопорушення через європейські цінності, які відображають можливості особи у віковому проміжку від 16-ти до 18 років на гарантований захист своїх прав, свобод й інтересів від порушень і протиправних посягань; класифікацію принципів захисту прав неповнолітніх, яких притягують до відповідальності за вчинення адміністративних правопорушень.

У роботі дістали подальшого розвитку: система суб'єктів захисту прав неповнолітніх, яких притягують до відповідальності за вчинення адміністративних правопорушень; теоретичне осмислення стану інституту адміністративної відповідальності неповнолітніх і проблем його функціонування, напрямів його реформування; категорійно-поняттєве та сутнісно-змістове наповнення термінів: «принципи захисту прав неповнолітніх», «правові механізми захисту прав неповнолітніх», «ювенальна юстиція», «неповнолітні», «дитина»; положення про адміністративно-правові форми захисту прав неповнолітніх, яких притягують до адміністративної відповідальності; твердження про потребу трансформації підходів до відповідальності неповнолітніх через оновлення системи адміністративних стягнень і заходів виховного характеру; особливості дотримання прав неповнолітніх під час застосування заходів адміністративної відповідальності, а також правового механізму звільнення неповнолітніх від адміністративної відповідальності на основі судової практики; обґрунтування доцільності запровадження ювенальної спеціалізації суддів, прокурорів, захисників й осіб уповноважених складати протоколи про адміністративні правопорушення, вчинені неповнолітніми; результати порівняльно-правового аналізу зарубіжного досвіду дієвості моделей правового регулювання.

Сильною стороною роботи є ґрунтовне опрацювання праць О. В. Горбач, Т.О. Гуржій, Я. М. Квітки, В. К. Колпакова, Н.В. Коломoeць, Є. Ю. Колосовського, А. Т. Комзюк, Т. Г. Корж-Ікаєвої, І. С. Кравченко, М. П. Леґецького, Н. В. Лесько, О. О. Навроцького, А. О. Нестеренко, Н. В. Ортинської, Є. Ю. Пліско, О. М. Резнік, М. М. Стефанчук, О. Л. Чернецький, Л. В. Шестак та ін. українських вчених, що забезпечує коректність і ясність наукового дослідження та дискурсу навколо висновків. Автором також запропоновано чітку схему аналізу праць українських науковців навколо дослідження проблем інституту відповідальності неповнолітніх за вчинення адміністративних правопорушень в адміністративному праві (с.73-97).

У роботі принципи захисту прав неповнолітніх, що притягаються до відповідальності за вчинення адміністративних правопорушень показані у тісній взаємодії з наукою, практикою, політикою і правом.

Серед іншого уваги заслуговує п.3.1. дисертаційної роботи де автором показаний досвід притягнення неповнолітніх до адміністративної відповідальності з урахуванням специфіки законодавства не тільки країни ЄС а й Африки, Америки, Азії, Океанії. Автором наголошується на тому, що у поодиноких випадках країни практикують розроблення документів предметного характеру, що передбачають відповідальність за вчинки, які за зовнішніми ознаками схожі на адміністративні правопорушення такими є: Ботсвана, Гамбія, Уганда, Лесото, Ліберія, Сьєрра-Леоне, Південна Африка, Антигуа і Барбуда, Того, Туніс, Барбадос, Домініканська Республіка тощо. Крім того автором доведено, що механізм захисту прав дитини враховує географічне розташування країни, вік, стать, мову, расу, релігію, національне, регіональне чи соціальне походження, політичні й законодавчі особливості.

Цінність роботи посилює прагнення автора долучитися до розв'язання важливого питання – виконання функцій із завдання «дитиноцентризму» положеннями КУпАП у сучасній Україні.

Оригінальність наукового дослідження Дубіни О.М. полягає в його виконанні на основі прикладів судових рішень (с.244-248), у яких показано, як суд під час забезпечення прав неповнолітніх у разі накладення адміністративних стягнень і розгляду справи керується нормами ч. 1 ст. 8, ст. 10 Закону України «Про охорону дитинства»; ч. 1, 2 ст. 3, ст. 27 Конвенції про права дитини (1989). Цілком логічними та аргументованими є висновки автора зроблені на основі аналізу судової практики (с.256).

Обґрунтування наукових положень дисертації та достовірність одержаних результатів дослідження Дубіни О.М. забезпечено використанням наукової літератури, що налічує більше трьохсот позицій, з поміж яких є й зарубіжні, сучасні електронні наукові ресурси, подано відповідно до чинних стандартів з бібліотечної та видавничої справи. Уведення абеткового іменного покажчика полегшує пошук необхідної інформації.

Суттєвою є також нормативна база проведеного дослідження, яку складають основні міжнародні документи ЮНІСЕФ щодо прав дітей та національне законодавство у частині, що регламентує визначення правових

механізмів захисту прав неповнолітніх у провадженні у справах про адміністративні правопорушення.

Емпіричне соціологічне дослідження проведене автором направлене на вирішення конкретних практичних завдань. І дає відповіді на такі питання чи існує необхідність: запровадження ювенальної спеціалізації суддів, які здійснюватимуть розгляд справ про адміністративні правопорушення щодо неповнолітніх? введення спеціалізації прокурора в адміністративно-деліктному провадженні? спеціального суб'єкта з правом складати протоколи про адміністративні правопорушення? запровадження спеціалізації ювенального захисника в адміністративно-деліктному провадженні? Дослідження має прикладний характер так як, автор використовуючи отримане знання, має на меті вирішення конкретних проблем у частині захисту прав неповнолітніх у провадженні у справах про адміністративні правопорушення через вироблення і внесення пропозицій до КУпАП та законів України.

Узагальнення статистичного матеріалу, який використовується у процесі дослідження міститься у таблицях та діаграмах.

Дисертант демонструє аналітичний стиль мислення, здатність до самостійного формулювання висновків, критичного оцінювання наявних у науковому доробку досягнень, узагальнення різноманітних концепцій та підходів до складних теоретичних питань, які постають у дисертації.

Чітко та правильно визначено об'єкт та предмет дослідження. Це дозволило автору зробити наукову ідею цілісною, обгрунтованою, а дисертацію реальним внеском у науку адміністративного права. Для виконання поставленого перед роботою завдання, дисертантом було використано: діалектичний, феноменологічний, герменевтичний, системний, структурний, синергетичний, юридико-статистичний методи.

Наукова та практична значущість отриманих результатів підтверджена відповідними актами впровадження, які містяться у додатках до дисертації (Додаток В), та полягає в тому, що сформульовані в дисертації наукові положення, висновки та рекомендації можуть бути використані у: науково-дослідній сфері – для подальшого розроблення та вдосконалення питань правових механізмів захисту прав неповнолітніх у провадженні у справах про

адміністративні правопорушення; освітньому процесі – під час розроблення та викладання навчальних дисциплін «Адміністративна відповідальність», «Проведення у справах про адміністративні правопорушення», «Сучасні аспекти адміністративної відповідальності» в частині дотримання прав неповнолітніх; практичній діяльності – з метою підвищення рівня знань і практичного забезпечення прав неповнолітніх поліцейськими відділу ювенальної превенції управління превентивної діяльності Головного управління Національної поліції у м. Києві.

Оцінка змісту та оформлення дисертації. За змістом подана дисертація розкриває обрану тему, в цілому вирішує поставлену мету та завдання дослідження. Дисертація структурована відповідно до плану. Стиль викладення матеріалу відрізняється науковістю, логічністю, послідовністю. Ознайомлення з текстом анотації та вступу дисертації дає підстави стверджувати, що за структурою та змістом він відповідає вимогам МОН України. У текстах анотації, вступу відображено основні положення, зміст, результати і висновки здійсненого дослідження.

Повнота викладу результатів досліджень в опублікованих працях. Основні наукові результати дисертації викладено в 13 наукових публікаціях, серед яких вісім статей, опублікованих у виданнях, що включені МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, і п'ять тез доповідей на наукових заходах всеукраїнського та міжнародного рівнів (Україна, Болгарія, Бельгія, Польща).

Опубліковані наукові праці повно відображають текст дисертаційної роботи і результати проведених наукових досліджень.

Відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності. Дисертаційна робота Дубіни О.М. пройшла перевірку стосовно академічної доброчесності на етапах попереднього розгляду, що засвідчено відповідними документами.

Зауваження та рекомендації щодо змісту дисертації. Визнаючи системність, цілісність і новизну дослідження Дубіни О.М., варто звернути увагу на певні дискусійні моменти, які стосуються подальшого вивчення досліджуваної проблеми, актуальність якої пов'язана, передусім, з винятковою

важливістю ефективності правових механізмів захисту прав неповнолітніх у провадженні у справах про адміністративні правопорушення. Зокрема:

- автор значно б посилив теоретичну основу дисертаційної роботи якби після проведення періодизації (с.24-49) окремо зробив акцент та узагальнив систему суб'єктів (органів), які мають пряме відношення до захисту прав дитини у розрізі шести періодів і виклав їх у висновках до Розділу 1;

- аналізуючи положення Закону України «Про Національну поліцію», автор показує, що першими, з ким контактують діти в складних життєвих ситуаціях, є поліцейські. Акцентується на відсутності норм які б захищали неповнолітнього (с.45-48). Логічним було б запропонувати авторське бачення розв'язку даної проблеми у Законі України «Про Національну поліцію»;

- у п.2.2 роботи автор приділяє увагу поведінці дитини правопорушника (с.57), показує, що дієздатність суб'єкта адміністративного процесуального права становить складний правовий стан, що відображає мінливий рівень готовності до виконання різних функцій суб'єкта права. З одного боку, така здатність суб'єкта адміністративно-процесуальних відносин обумовлена чинним законодавством, з другого – волею, іншими внутрішніми факторами (У. М. Парпан, Н. В. Ільчишин (с. 56-57) далі через праці Дж. Мандлера мова йде про кваліа, свободу волі та навмисність (с. 58). Схожу ідею автор розкриває аналізуючи зарубіжне законодавства у п.3.1 роботи в основі якого покладено твердження що неповнолітній правопорушник повинен «воліти і бажати» (с. 176-209). З огляду на зв'язок між наведеними твердженнями доцільним було б надати авторські пропозиції до національного законодавства у частині встановлення психічної зрілості і реакції на звинувачення в правопорушенні;

- автором зазначається, що «закріплені в міжнародно-правовому та національному законодавстві права неповнолітніх, яких притягують до адміністративної відповідальності, повинні бути об'єктом правового захисту в судовому та позасудовому порядку....» (с. 72). Однак твердження « у позасудовому порядку» належним чином не розкрито. З огляду на зміст роботи значна увага приділяється саме судовому порядку (п.п. 3.2, 3.3);

- дисертаційне дослідження значно б виграло від того, якби автор приділив увагу питанню обов'язків неповнолітніх у провадженні у справах про адміністративні правопорушення.

Наведені зауваження та міркування жодною мірою не впливають на високу оцінку дисертації Дубіни О.М., не знижують її наукову та практичну цінність. Висловлені побажання є дискусійними та спрямовані на активізацію подальших наукових досліджень визначеної проблематики.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.
Дисертація Дубіни Олега Миколайовича на тему «Правові механізми захисту прав неповнолітніх у провадженні у справах про адміністративні правопорушення», завершеною, самостійно виконаною кваліфікованою науковою працею, що має вагоме теоретичне і практичне значення, яка відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40, а її автор Дубіна Олег Миколайович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:
завідувач кафедри
адміністративного права, процесу та
адміністративної діяльності Дніпровського
державного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор


Андрій СОБАКАРЬ

Підпис засвідчую:
Проректор Дніпровського
державного університету внутрішніх справ
Заслужений діяч науки і техніки України,
доктор юридичних наук, професор




Олександр ЮНІН